

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
GIUSEPPE TESAURO
της 30ής Ιανουαρίου 1992 *

*Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,*

1. Με το προδικαστικό ερώτημα που αποτελεί αντικείμενο της παρούσας δίκης, το Tribunal Superior de Justicia de Cantabria (Ισπανία) καλεί το Δικαστήριο να αποφανθεί επί της ερμηνείας των άρθρων 3, στοιχείο γ', 7, 52, 53 και 56 της Συνθήκης ΕΟΚ, καθώς και της οδηγίας 73/148/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1973, περί καταργήσεως των περιορισμών στη διακίνηση και διαμονή των υπηκόων των κρατών μελών στο εσωτερικό της Κοινότητας σε θέματα εγκαταστάσεως και παροχής υπηρεσιών¹.

Ο εθνικός δικαστής ερωτά ιδίως αν η ανωτέρω ρύθμιση παρέχει σε κράτος μέλος την ευχέρεια να αρνείται σε κάτοχο διπλής ιθαγενείας, η μία από τις οποίες χορηγήθηκε από κράτος μέλος και η άλλη από τρίτη χώρα, το δικαίωμα του να κάνει χρήση της ελευθερίας εγκαταστάσεως, με μόνη αιτιολογία ότι η εν λόγω τρίτη χώρα υπήρξε ο τόπος της συνήθους, της τελευταίας ή της πραγματικής κατοικίας του.

2. Όσον αφορά τις λεπτομέρειες, παραπέμπω στην έκθεση ακροατηρίου, περιοριζόμενος στη σύντομη παράθεση των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως της κυρίας δίκης.

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ιταλική.

1 — ΕΕ ειδ. έκδ. 06/001, σ. 144.

Ο Micheletti, ο οποίος γεννήθηκε στην Αργεντινή από Ιταλούς γονείς, έχει από τη γέννησή του τόσο την αργεντινή (*jure soli*) όσο και την ιταλική ιθαγένεια (*jure sanguinis*)². Κατά την εισόδο του στην Ισπανία στις 3 Μαρτίου 1989, ο Micheletti ζήτησε από τις αρμόδιες αρχές του κράτους αυτού να του χορηγήσουν προσωρινή άδεια διαμονής κοινοτικού υπηκόου, άδεια η οποία του χορηγήθηκε για περίοδο έξι μηνών με την επίδειξη του ιταλικού διαβατηρίου του.

Πριν από τη λήξη της περιόδου ισχύος της εν λόγω αδειας παραμονής, ο Micheletti ζήτησε την άδεια να εγκατασταθεί οριστικώς στην Ισπανία ως οδοντίατρος· στις 13 Ιανουαρίου 1989 οι ισπανικές διοικητικές αρχές αναγνώρισαν, με βάση Σύμβαση περί αμοιβαίας αναγνώρισεως διπλωμάτων³ μεταξύ Ισπανίας και Αργεντινής, την ισοτιμία του διπλώματος που εμφάνισε ο Micheletti και είχε λάβει στην Αργεντινή.

Πλην όμως, οι αρμόδιες ισπανικές διοικητικές αρχές αρνήθηκαν σ' αυτόν το δικαίωμα εγκαταστάσεως. Όπως προκύπτει από τη Διάταξη παραπομπής, η άρνηση στηριζόταν στο γεγονός ότι, με βάση τις συνδυασμένες διατάξεις των παραγράφων 9 in fine και 10 του άρθρου 9 του ισπανικού Αστικού Κώδικα, όταν συντρέχει περίπτωση διπλής ιθαγενείας,

2 — Η ιταλική ιθαγένεια θεμελιώνεται στον νόμο 555, της 13ης Ιουνίου 1912 (GURI της 30ής Ιουνίου 1912)· ειδικότερα, κατά το άρθρο 1 του ανωτέρω νόμου, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 5 του νόμου 123, της 21ης Απριλίου 1983 (GURI της 26ης Απριλίου 1983), είναι Ιταλός υπήκοος το τέκνο Ιταλού ή Ιταλίδας.

3 — Πρέπει να διευκρινιστεί επ' αυτού ότι η ισοτιμία των διπλωμάτων δεν αναγνωρίζεται λόγω της ιθαγενείας αλλά λόγω του ότι ο οικείος τίτλος χορηγήθηκε σε ένα από τα συμβαλλόμενα κράτη.

υπερισχύει εκείνη του τόπου της τελευταίας ή της συνήθους κατοικίας του ενδιαφερομένου. Κατά την άποψη των ισπανικών αρχών, μολονότι ο Micheletti προσκόμισε έγγραφο από τα οποία προκύπτει ότι κατοικεί στην Ιταλία (στο Ponti sul Mincio), γεγονός παραμένει ότι πριν από την είσοδό του στην Ισπανία κατοικούσε στην Αργεντινή και ότι, συνακόλουθα, κατ' εφαρμογή των προαναφερθεισών διατάξεων του ισπανικού Αστικού Κώδικα, έπρεπε να θεωρείται ως Αργεντινός υπήκοος.

3. Ενόψει της καταστάσεως αυτής, ο εθνικός δικαστής καλείται κατ' ουσία να επιλύσει το ζήτημα του συμβιβαστού προς το κοινοτικό δίκαιο ρυθμίσεως στην οποία θεμελιώνεται η άρνηση των ισπανικών διοικητικών αρχών να χορηγήσουν την οριστική άδεια διαμονής.

Δεδομένου ότι ο καθορισμός του τρόπου κτήσεως και απώλειας της ιθαγενείας εμπίπτει χωρίς να αμφισβητείται στην αποκλειστική αρμοδιότητα κάθε κράτους μέλους, υπενθυμίζω καταρχάς ότι το άρθρο 52 της Συνθήκης, το οποίο εμπλέκεται στην προκειμένη περίπτωση, προβλέπει την ελευθερία εγκαταστάσεως υπέρ των « υπηκόων ενός κράτους μέλους στην επικράτεια ενός άλλου κράτους μέλους ». Για να είναι δυνατή η επίκληση του δικαιώματος εγκαταστάσεως, η μοναδική προϋπόθεση που απαιτείται είναι, επομένως, η προηγούμενη κτήση της ιδιότητας του « υπηκόου » κράτους μέλους, ιδιότητας που εναπόκειται στο οικείο κράτος μέλος να καθορίσει. Συγκεκριμένα, στην παρούσα φάση εξελίξεως του κοινοτικού δικαίου δεν υφίσταται ορισμός της ιθαγενείας· η κοινοτική ρύθμιση η οποία θέτει ως προϋπόθεση εφαρμογής της την κατοχή της « ιθαγενείας » κράτους μέλους πρέπει, επομένως, να νοείται ότι παραπέμπει στην εθνική νομοθεσία του κράτους, στην ιθαγένεια του οποίου θεμελιώνεται το διεκδικούμενο δικαίωμα.

Η αναπομπή αυτή στο εθνικό δίκαιο εξαγγέλλεται κατά επίσης σαφή τρόπο στο σχέδιο της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση που υλοποιούν οι πρόσφατες συμφωνίες του Μάαστριχτ: συγκεκριμένα, το άρθρο 8 ορίζει ότι « θεσπίζεται » ιθαγένεια της Ενώσεως, ενώ αμέσως μετά προσδιορίζεται ότι « πολίτης της Ενώσεως είναι κάθε πρόσωπο που έχει την υπηκοότητα ενός κράτους μέλους »⁴, χωρίς να τίθεται οποιαδήποτε άλλη προϋπόθεση.

Τελικώς, είναι προφανές ότι η κατοχή της υπηκοότητας κράτους μέλους αποτελεί τη μοναδική υποκειμενική προϋπόθεση που απαιτείται για την υπαγωγή στις ευεργετικές διατάξεις της ελευθερίας εγκαταστάσεως, πρόκειται δε για προϋπόθεση που ρυθμίζει το εθνικό δίκαιο του οικείου κράτους μέλους. Ας προστεθεί ότι η οδηγία 73/148 απλοποίησε τα ζητήματα που ενδέχεται να τίθενται συναφώς, εξαρτώντας την εφαρμογή της από την απλή κατοχή της ταυτότητας ή του διαβατηρίου που τα κράτη μέλη οφείλουν να χορηγούν στους υπηκόους τους (άρθρα 3 και 6).

Από τα ανωτέρω έπεται ότι η χορήγηση οριστικού τίτλου διαμονής δεν μπορεί να εξαρτάται από πρόσθετη προϋπόθεση, όπως είναι η πραγματική κατοικία (ή κάποιο ανάλογο κριτήριο)· αντίθετα, αρκεί ο αιτών να είναι πολίτης κράτους μέλους, υπό την έννοια που ορίσαμε προηγουμένως: ήτοι να αναγνωρίζεται ως κάτοχος της ιθαγενείας του οικείου κράτους μέλους βάσει του εθνικού δικαίου.

4 — Η ανωτέρω επιταγή συνοδεύεται από τη δήλωση για την ιθαγένεια κράτους μέλους, η οποία παρατίθεται ως παράρτημα της τελικής πράξεως και σύμφωνα με την οποία: Η συνδιάσκεψη δηλώνει ότι, όταν στη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας γίνεται αναφορά στους υπηκόους των κρατών μελών, το θέμα του εάν ένα άτομο έχει την ιθαγένεια κράτους μέλους ρυθμίζεται αποκλειστικά και μόνο από τη νομοθεσία του ενδιαφερομένου κράτους μέλους. Τα κράτη μέλη μπορούν να δηλώνουν, πληροφοριακά, ποια άτομα πρέπει να θεωρούνται ως υπήκοοί τους για τους σκοπούς της Κοινότητας, με δήλωση που καταθέτουν στην Προεδρία· μπορούν ενδεχομένως να τροποποιήσουν τη δήλωσή τους.

4. Το συμπέρασμα στο οποίο μόλις κατέληξα αποκλείει, κατ' εμέ, το ενδεχόμενο της μη αποδοχής του δικαιώματος εγκαταστάσεως υπηκόου κράτους μέλους με μοναδική αιτιολογία ότι ο ενδιαφερόμενος έχει και την ιθαγένεια τρίτου κράτους και ότι η τελευταία κατοικία του βρισκόταν στο κράτος αυτό. Πράγματι, αφ' ης στιγμής έχει αποδειχθεί ότι ο ενδιαφερόμενος είναι υπήκοος κράτους μέλους, δεν υφίσταται κανένα άλλο στοιχείο ή κριτήριο που να πρέπει ή να μπορεί να ληφθεί υπόψη.

Το συμπέρασμα αυτό επιβεβαιώνει, έστω και έμμεσα, η απόφαση στην υπόθεση Auer I⁵, με την οποία το Δικαστήριο έκρινε ότι « καμία διάταξη της Συνθήκης δεν επιτρέπει, *όσον αφορά το πεδίο εφαρμογής της*, τη διαφορετική μεταχείριση των υπηκόων κράτους μέλους, ανάλογα με τον χρόνο ή τον τρόπο της εκ μέρους τους κτήσεως της ιθαγενείας του εν λόγω κράτους, εφόσον κατά τον χρόνο που επικαλούνται υπέρ αυτών τις ευεργετικές διατάξεις του κοινοτικού δικαίου έχουν την ιθαγένεια ενός κράτους μέλους »⁶.

Υπό την έννοια αυτή, ο κανόνας που καθιέρωσε το Δικαστήριο ισχύει, κατ' εμέ, και στην περίπτωση της διπλής ιθαγενείας: η υπηκοότητα κράτους μέλους αρκεί, ανεξάρτητα από τον χρόνο και τον τρόπο κτήσεώς της καθώς και από το γεγονός ότι εκείνος που την επικαλείται έχει ταυτοχρόνως και άλλη ιθαγένεια, για τον προσδιορισμό της εφαρμογής του εν λόγω κανόνα στο πλαίσιο της κοινοτικής έννομης τάξεως.

5 — Απόφαση της 7ης Φεβρουαρίου 1979 στην υπόθεση 136/78 (Racc. 1979, σ. 437, σκέψη 28).

6 — Η υπογράμμιση δική μου.

5. Πράγματι, οι όροι υπό τους οποίους τίθεται το ζήτημα μπορούν κάλλιστα να απλοποιηθούν σε σχέση με εκείνους που αναφέρθηκαν κατά τη διαδικασία.

Βρισκόμαστε αφενός ενώπιον όχι ακριβώς μιας διαφοράς αλλά ενώπιον της σωρεύσεως δύο ιθαγενειών, καμιά από τις οποίες δεν αμφισβητείται. Αφετέρου, αμφότερες θεμελιώνονται σε παγκοσμίως χρησιμοποιούμενα και αναγνωριζόμενα κριτήρια, ήτοι των *jus soli* και *jus sanguinis* αντίστοιχα.

Μακράν του να αμφισβητεί τη νομιμότητα της κατοχής της ιταλικής ιθαγενείας του Micheleletti, η Ισπανική Κυβέρνηση υπογραμμίζει ότι η υπηκοότητα αυτή είναι λιγότερο « αποτελεσματική » από την αργεντινή, στον βαθμό που η τελευταία συνδέεται με τον τόπο της προηγούμενης συνήθους κατοικίας⁷. Επ' αυτού ακριβώς του σημείου η Ισπανική Κυβέρνηση επικαλείται το κριτήριο της αποτελεσματικής ιθαγενείας που έχει καθιερωθεί στα πλαίσια του γενικού διεθνούς δικαίου.

Δεν νομίζω ότι η υποβληθείσα στο Δικαστήριο υπόθεση άπτεται ζητημάτων αποτελεσματικής ιθαγενείας, εννοίας που ανάγεται σε μια « ρωμαντική » περίοδο της ζωής των διεθνών σχέσεων και που εφαρμόζεται κατ' ουσία σε

7 — Πάντοτε υπό το πρίσμα της ιταλικής ιθαγενείας που είναι απλώς υπολανθάνουσα και υπό αναστολή, η Ισπανική Κυβέρνηση αναφέρει, μεταξύ άλλων, τη Συμφωνία περί ιθαγενείας που συνήγαν στις 29 Οκτωβρίου 1971 η Ιταλία και η Αργεντινή (GURI αριθ. 152 της 14.6.1973), συμφωνία που επιβεβαιώνει την άποψή της συναφώς, αρκεί να υπογραμμιστεί ότι η ανώτερο συμφωνία εφαρμόζεται αποκλειστικά στους Ιταλούς ή Αργεντινούς υπηκόους που αποκτούν απλώς μεταγενέστερα την άλλη ιθαγένεια. Η ιταλο-αργεντινή συμφωνία χαρακτηρίζεται συγκεκριμένα ως ειδικός νόμος ενόψει του άρθρου 8, παράγραφος 1, του νόμου 555/1912 περί ιθαγενείας, υπό την έννοια ότι η εδελουσία κτήση εκ μέρους Ιταλού υπηκόου άλλης ιθαγενείας συνεπάγεται αυτομάτως την απώλεια της ιταλικής. Επομένως, η εν λόγω συμφωνία δεν εφαρμόζεται στην περίπτωση του Micheleletti, εφόσον αυτός έχει ταυτοχρόνως από τη γέννησή του τόσο την ιταλική όσο και την αργεντινή ιθαγένεια.

θέματα διπλωματικής προστασίας· η απόφαση Nottebohm του Διεθνούς Δικαστηρίου Δικαιοσύνης, η οποία είναι ευρύτατα γνωστή (και, πρέπει να υπενθυμίσω, πολύ αμφισβητούμενη), νομίζω ότι είναι άσχετη προς την παρούσα υπόθεση⁸. Κυρίως όμως, δεν νομίζω ότι είναι ανάγκη το ζήτημα να τεθεί κατά τρόπο που να αφορά την επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου υπό το πρίσμα του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου.

Γεγονός είναι ότι το άρθρο 52 της Συνθήκης, το οποίο εφαρμόζεται εν προκειμένω, μακράν του να επιβάλει την επιλογή της μιας ή της άλλης ιθαγένειας, απαιτεί απλώς τουλάχιστον μία από τις εν λόγω ιθαγένειες, η κτήση της οποίας άλλωστε δεν μπορεί να αμφισβητηθεί, να είναι εκείνη κράτους μέλους. Άρα, είναι εσφαλμένο να τίθεται το πρόβλημα, προβάλλοντας το επιχειρήμα ότι υπερσχίζει η μια ιθαγένεια έναντι της άλλης, λόγω του τόπου κατοικίας: η υπεροχή αυτή δεν είναι αναγκαία για την εφαρμογή του άρθρου 52, ενώ η κατοικία δεν μπορεί, για τους σκοπούς της εφαρμογής του, να αποτελέσει συμπληρωματικό κριτήριο συνδέσμου. Οι μοναδικοί περιορισμοί που τα κράτη μέλη μπορούν να επικαλεστούν, στηριζόμενα στη Συνθήκη (άρθρο 56) και στην οδηγία 73/148 (άρθρο 8), άπτονται της δημοσίας τάξεως και δημοσίας ασφαλείας.

6. Περαιτέρα επιβεβαίωση των σκέψεων που μόλις ανέπτυξα προσφέρει η νομολογία του Δικαστηρίου, το οποίο σε μια υπόθεση όπου ετίθετο ζήτημα διπλής ιθαγένειας — αναφέρομαι στην απόφαση επί της υποθέσεως Gullung⁹ — δέχθηκε εμμέσως ότι ο ενδιαφερό-

μενος μπορούσε να επικαλεστεί είτε τη μία είτε την άλλη ιθαγένεια, προκειμένου να υπαχθεί στις ευεργετικές διατάξεις του κοινοτικού δικαίου που του παρείχαν διευκολύνσεις. Το γεγονός ότι πρόκειται στην περίπτωση εκείνη για δύο «κοινοτικές» ιθαγένειες δεν νομίζω ότι είναι ικανό να θέσει εν αμφιβόλω την αρχή που καθιέρωσε η εν λόγω απόφαση.

Ας προστεθεί ότι, αν γίνονταν δεκτή η άποψη ότι πρέπει να υπερσχίζει εν πάση περιπτώσει μία μόνο ιθαγένεια, έστω και για τους σκοπούς και για τις έννομες συνέπειες από την εφαρμογή των κανόνων του κοινοτικού δικαίου, αποτέλεσμα θα ήταν — ελλείψει σαφών και κοινών σε όλα τα κράτη μέλη ομομόρφων κριτηρίων — σε περίπτωση διπλής ιθαγένειας, να επιλέγονται διαφορετικές λύσεις στα διάφορα κράτη μέλη. Αναπόδραστη συνέπεια μιας τέτοιας καταστάσεως θα ήταν, με βάση καθόλα νόμιμα κριτήρια, να εισάγεται δυσμενής διάκριση μεταξύ διαφόρων κατηγοριών υπηκόων. Πράγματι, στους τελευταίους θα μπορούσαν να δοθούν ή να μη δοθούν τα πλεονεκτήματα που αναγνωρίζει το κοινοτικό δίκαιο, ανάλογα με τους κανόνες και/ή τα κριτήρια των οποίων γίνεται χρήση στο εθνικό δίκαιο, προς επίλυση διαφορών που άπτονται της ιθαγένειας, εκ μέρους του κράτους στο οποίο έχουν την πρόθεση να εγκατασταθούν, γεγονός που θα έθετε σε κίνδυνο θεμελιώδη ελευθερία που εγγυάται η Συνθήκη με τον ίδιο τρόπο για όλους τους υπηκόους των κρατών μελών.

8 — Απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου Δικαιοσύνης της 6ης Απριλίου 1955, Recueil des arrêts, 1955, σ. 4. Όπως είναι γνωστό, το Διεθνές Δικαστήριο Δικαιοσύνης έκανε χρήση στην απόφασή του αυτή της εννοίας της αποτελεσματικής ιθαγένειας, προκειμένου να αναγνωρίσει υπέρ του μοναδικού κράτους του οποίου ο Nottebohm ήταν υπήκοος τη νομιμοποίησή του να του παράσχει διπλωματική προστασία, αποφανόμενο ότι στην προκειμένη περίπτωση δεν υφίστατο αποτελεσματικός δεσμός με το κράτος που του είχε χορηγήσει την εν λόγω ιθαγένεια (Λιχτενστάιν).

9 — Απόφαση της 19ης Ιανουαρίου 1988 στην υπόθεση 292/86 (Συλλογή 1988, σ. 111, σκέψη 12).

7. Τέλος, υπενθυμίζω τις δηλώσεις της Γερμανικής και Βρετανικής Κυβερνήσεως που παρατίθενται ως παράρτημα της Συνθήκης και αφορούν τον ορισμό των προσώπων που πρέπει να θεωρούνται ως υπήκοοί τους για τους επιδιωκόμενους στα πλαίσια της Κοινότητας σκοπούς, ήτοι για τα πρόσωπα στα οποία εφαρμόζονται οι κοινοτικοί κανόνες, στον βαθμό που οι κυβερνήσεις τα θεωρούν αντίστοιχα ως Γερμανούς και Βρετανούς υπηκόους. Ανεξάρτητα

από τις έννομες συνέπειες που μπορούν να συνδέονται προς τις δηλώσεις αυτές, οι τελευταίες αποκαλύπτουν ότι τα εν λόγω κράτη μέλη αποδίδουν, για την εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου, πολύ ευρύ περιεχόμενο στην έκφραση « υπήκοος κράτους μέλους », ασφαλώς ευρύτερο από την περίπτωση που ενδιαφέρει εν προκειμένω, και ότι, επί παραδείγματι, λογίζονται ως Γερμανοί πολίτες ακόμη και όσοι δεν μπορούν να αποδείξουν κανένα προσωπικό ή εδαφικό δεσμό με την παρούσα Ομοσπονδιακή Δημοκρατία¹⁰ και δεν ανταποκρίνονται στα κριτήρια της αποτελεσματικής ιθαγενείας, όπως αυτά τέθηκαν με την απόφαση στην υπόθεση *Canevaro*¹¹,

ακόμη δε λιγότερο στα κριτήρια που τέθηκαν με την απόφαση στην υπόθεση *Nottebohm*¹².

Οι ανωτέρω σκέψεις επιβεβαιώνουν ότι τα κράτη μέλη δεν μπορούν να εξαρτούν την εφαρμογή στην πράξη θεμελιώδους δικαιώματος που διασφαλίζει υπέρ όλων των υπηκόων των κρατών μελών η Συνθήκη, όπως είναι το δικαίωμα εγκαταστάσεως, από προϋποθέσεις που δεν προβλέπει η ισχύουσα ρύθμιση, ιδίως από το κριτήριο της κατοικίας ή άλλο ανάλογο κριτήριο. Τούτο ισχύει ακόμη και αν εκείνος που επικαλείται παρόμοιο δικαίωμα είναι ταυτοχρόνως κάτοχος της ιθαγενείας τρίτης χώρας.

8. Ενόψει των ανωτέρω παρατηρήσεων, προτείνω το Δικαστήριο να δώσει την ακόλουθη απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα που υπέβαλε το *Tribunal Superior de Justicia de Cantabria*:

« Το εφαρμοστέο κοινοτικό δίκαιο, ιδίως το άρθρο 52 της Συνθήκης ΕΟΚ, έχει την έννοια ότι απαγορεύει σε κράτος μέλος να αρνείται σε υπήκοο άλλου κράτους μέλους το δικαίωμα να επικαλείται την ελευθερία εγκαταστάσεως με μόνη αιτιολογία ότι ο ενδιαφερόμενος έχει ταυτοχρόνως την υπηκοότητα τρίτου κράτους όπου είχε τη συνήθη, αποτελεσματική ή τελευταία κατοικία του. »

10 — Συγκεκριμένα, υπενθυμίζω ότι, κατά τη δήλωση της Γερμανικής Κυβερνήσεως, πρέπει να θεωρούνται ως υπήκοοι όλοι οι Γερμανοί, όπως ορίζεται στον Θεμελιώδη Νόμο, δύναμι του οποίου θεωρούνται ως Γερμανοί όχι μόνο όσοι έχουν γερμανική ιθαγένεια αλλά και όσοι την είχαν στις 31 Δεκεμβρίου 1937 (άρθρο 116, παράγραφος 1, του Θεμελιώδους Νόμου).

11 — Διαρκές Διαιτητικό Δικαστήριο, απόφαση της 2ας Μαΐου 1912, *Revue de droit international privé et de droit pénal international*, 1912, σ. 331.

12 — Προαναφερθείσα απόφαση της 6ης Απριλίου 1955.